

התמודדות עם בעיות כלכליות בחיי המשפחה

ההפעלה נכתבה בידי הרב אוריאל פורת¹

הרציונאל

ניהול נכון של כלכלת בית הוא נושא שכל משפחה נדרשת להתמודד איתו. במקרא ובחז"ל קיימות התייחסויות שונות לעניין זה, אך סופרים כמעט שלא עסקו בנושא. עד ימינו האחרונים רווחה הדעה ש"על כסף לא מדברים". ברור לנו שלאורך הדורות אנשים התמודדו עם בעיות כלכליות. סיפורים רבים מתארים את העוני הרב אצל יהודים בקהילות שונות. סיפורים אלו מעידים על אמונה רבה ועמוקה ועל קבלת הדין, והם נותנים לנו חיזוקים גדולים בהתמודדות שלנו. היום קיימים ארגונים שהציבו לעצמם למטרה לעזור למשפחות הנזקקות. לאו דווקא עזרה כלכלית, אלא בעיקר הדרכה לניהול נכון יותר של כלכלת המשפחה.

יחידה ראשונה

מספר המשתתפים המומלץ: 25-30

אוכלוסיית היעד: כיתות ט-י"ב

זמן: 45 דקות

נושא היחידה: משפחה, ערכים וכסף

מטרות

- התלמיד ייחשף למגוון תפיסות בנושא פרנסה.
- התלמיד יבין שחשוב לבנות תפיסת עולם גם בנושא של כסף ועבודה.

מהלך ההפעלה

שלב ראשון

כל המשתתפים יושבים במעגל שבמרכזו שולחן שעליו מפוזרים כרטיסים עם אמרות בנושא כסף. כל אמרה מלווה בתמונה או בציור הממחישים את האמרה. נקציב למשתתפים כחמש דקות לקום, להסתובב סביב השולחן, להסתכל בכרטיסים ולבחור את הכרטיס שמדבר אליהם ביותר.

שלב שני

חוזרים לשבת במעגל, וכל משתתף בתורו מסביר את האמרה שבחר ואת ההשקפה שהיא מייצגת בנושא "כסף". כל משתתף נדרש להסביר מדוע באופן אישי בחר באמרה זו ומה הערך שנלמד ממנה על הנושא. המנחה חוזר בעל פה על מה שנאמר ומסכם על הלוח. מכיוון שבשלב זה ייתכן שיתעוררו ויכוחים בין המשתתפים, רצוי שהמנחה יכוון את הדיון. אפשר גם להרים כרטיסים שלא הורמו, ולשאל מדוע הם לא הורמו.

1 יועץ חינוכי ויועץ זוגי.

דוגמאות לאמרות

"פרוטה לפרוטה מצטרפת להון גדול"	"ממונו של צדיק, חביב עליו יותר מגופו" (חולין צא)
"הכסף נוזל לי מבין האצבעות"	"השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" (תהילים נה, כג)
"כמה צריך לרחם על קמצן שחי בעוני כדי למות בעושר" (ר' יחזקאל משינובה)	"אין אדם נוגע במוכן לחברו" (מסכת יומא)
	"פרנסה משמים"

סיכום

ביחידה זו ראינו עד כמה אמירות השגורות בפינו מבוססות על תפיסת עולם נבקש לחנך את תלמידינו כי חשוב לגבש תפיסת עולם, בנושאים של עבודה וכסף, כמו שיש לנו תפיסות עולם לגבי נושאים אחרים. טיפוח תפיסת עולם נבונה בנושא זה יעזור לנו להתנהל נכון יותר בעתיד.

יחידה שנייה - אני ודמי הכיס שלי או סדרי עדיפויות

מספר המשתתפים המומלץ: 25-30

אוכלוסיית היעד: כיתות ט'-י"ב

זמן: 45 דקות

לפני תחילת היחידה נעביר שאלון על מושגים בכלכלת המשפחה והתנהלות כלכלית. השאלון ייתן לתלמידים מושג על מה אנחנו הולכים לדבר, וגם יאפשר לנו לבצע הערכה ומדידה של הצלחת התוכנית.

מטרות

1. התלמיד ידע מהם הצרכים השונים המובילים אותנו בכל קנייה.
2. התלמיד ילמד להבחין מהם המניעים שלו ועל אילו צרכים הם עונים.

בחן את עצמך

1. הרווחת כסף בעבודה או קיבלת דמי כיס, האם אתה מתכנן כיצד להשתמש בכסף או שאתה קונה מה שבא לך באותו רגע?
  - א. הכסף נוזל לי מבין האצבעות, אין לי מושג על מה.
  - ב. לפעמים אני מתכנן הוצאה מסוימת ואז שומר את הכסף, אבל לרוב מבזבז סתם.
  - ג. בכל שבוע אני מתכנן כיצד אשתמש בכסף בצורה החסכונית והיעילה ביותר.
2. ממה מורכבות ההכנסות בתלוש משכורת?
  - א. שכר יסוד, נסיעות, מס הכנסה, ביטוח לאומי.
  - ב. שכר יסוד, נסיעות, ביטוח חיים, ביטוח בריאות.
  - ג. שכר יסוד, נסיעות, הבראה, שעות נוספות.
3. כאשר אדם עוזב את עבודתו בגיל פרישה, ממה הוא משתכר?
  - א. ירושה מההורים.
  - ב. תמיכה מהילדים.
  - ג. קצבת זקנה מביטוח לאומי ופנסיה שהוא חסך במשך כל חייו.
4. קנייה גדולה אני...
  - א. קונה בחנות הראשונה שאני רואה.
  - ב. בודק לפני כן בכמה חנויות וקונה במקום הזול ביותר.
  - ג. קודם כל משווה מחירים באינטרנט, שואל אנשים, מתייעץ עם מומחים ואז קונה.
5. האם אתה עוקב אחרי מבצעים ומגזינים פרסומיים?
  - א. ברור, כל המבצעים האלו מרגשים אותי!
  - ב. אני מדפדף כשיוצא לי, אבל יכול לחיות בלי זה.
  - ג. נראה לי שיש דברים יותר מעניינים לקרוא...
6. האם אפשר לומר שבילוי בקניון הוא תחביב בשבילך?
  - א. אני מבלה שם בכל יום, זה בהחלט תחביב בשבילי.
  - ב. זה נחמד לעתים רחוקות כשמשעמם.
  - ג. הייתי אומר שזה "עינוי יפני" בשבילי.
7. נכנסת לקניון ושלטי "סוף עונה" ו"מכירות חיסול" מציפים אותך - איך אתה מגיב?
  - א. בהזלת ריר וריצה מטורפת לעבר החנויות.
  - ב. מבחין בהזדמנות לקנות בזול, ומבטיח לעצמי שאקפוץ בזמן הקרוב.
  - ג. האמת שזה לא כל כך מעניין אותי, אם יש משהו שאני צריך אני אקנה.
8. הלכתי לקנות חולצה מקולקציה חדשה, חבר שהיה איתי הציע לי לחכות כי ממילא המחיר ירד עוד חודשיים, מה דעתך?
  - א. האופנה משתנה מהר, אם תחכה תישאר מאחור.
  - ב. בעקרון אני מסכים, אבל לפעמים הפיתוי גדול מדי.
  - ג. הייתי מחכה.
9. הרווחת בעבודה קשה 500 ש"ח. מה תעשה בהם?
  - א. אלך לחגוג, הרי עבדתי קשה מאד בשביל הכסף הזה!
  - ב. אתכנן כיצד לבזבז אותו.
  - ג. אקנה כמה דברים הכרחיים שאני צריך, ואת השאר אני אחסוך לרישיון נהיגה.
10. כיצד תממן את רישיון הנהיגה שלך?
  - א. כשנגיע למצב הזה, נסתדר.
  - ב. ההורים, אלא מה!?
  - ג. אני אעבוד ואחסוך כסף, ואחר כך אתחיל ללמוד.

מהלך ההפעלה

לפניכם "פירמידת הצרכים" ולאחריה "רשימת קניות".

עליכם למיין את הקניות לפי פירמידת הצרכים.

למה קונים?

פירמידת הצרכים

סמארטפון חדש	מים	דאודורנט	טיול לחו"ל	לימודים אקדמאים	סוף שבוע בבית מלון
ג'ינס	ארנונה	גיטרה חשמלית	קולנוע	רדיו דיסק ברכב	באולינג
Mp4	קורס מד"א	מחשב נייד	מסעדה	רישיון נהיגה	חברות בתנועת נוער
דגני בוקר	רכב חדיש	משקפי שמש	חליפה	חוג תורני	סיגריות
ספר קריאה	פליז	לחם	אינטרנט	שתייה מוגזת	סלון חדש
חשמל	בושם	שיעורי עזר	חוג התעמלות	פיצה / מלואח	טיפול פסיכולוגי

עיבוד נתונים

התלמידים יציגו את בחירתם, והמורה יכין את התפלגות על הלוח להזנת הנתונים.

יתקיים דיון על פי ההתפלגות המראה חילוקי דעות רחבים.

מותרות	צורך חברתי	צורך בסיסי	
4	16	10	Mp4
0	0	30	לחם
8	2	20	דגני בוקר
			משקפי שמש
			שיעורי עזר
			שתייה מוגזת

על פי התרגיל הנ"ל אנו רואים שהצרכים של כל אחד ואחד שונים זה מזה וגם הדירוג שלהם שונה. כאשר נער מקבל דמי כיס עליו לדעת מהן המטרות של הכסף שניתן לו. בהתאם למטרות עליו להכין תכנון שבועי/חודשי כיצד הוא ינצל את כספו בצורה מיטבית כך שלא יגמור אותו לפני שנגמר השבוע/החודש. כמו כן עליו לערוך מעקב המשווה את התכנון מול הביצוע.

ההוצאה	סכום מתוכנן	ביצוע
סרט	30	
פיצה	10	
נסיעות לעיר	10	
סך הכול דמי הכיס לשבוע	50	

הילד צריך לדעת שדמי הכיס הם ההקצבה השבועית שלו לצרכים שנקבעו מראש יחד עם ההורים, ושאינן אפשרות לבקש עוד כשנגמר או לבקש הלוואה על החשבון.

יחידה שלישית

מספר המשתתפים המומלץ: 25-30

אוכלוסיית היעד: כיתות ט'-י"ב

זמן: 45 דקות

מהלך ההפעלה

ביחידה זו המנחה יכין מראש דוגמאות של פרסומות כפי שהן מופיעות בעיתונות הכללית. יש לשקול אילו פרסומות כדאי להציג לכיתה שכן חלקן בוודאי אינן צנועות. אך אפשר לדון גם בפרסומות אלו בלי להביאן.

שלב ראשון

הכיתה תחולק לקבוצות, כל קבוצה תקבל 10 תמונות של פרסומות שונות ותבקש לענות על השאלות הבאות:

ניתוח פרסומות:

1. מה הפרסומת מפרסמת?
2. באילו אמצעים מילוליים נעשה שימוש?
3. מהי התמונה שבחר הפרסומאי למוצר זה? נסה לחשוב למה דווקא תמונה זו? והאם התמונה קשורה למוצר שהוא רוצה לפרסם?
4. האם הפרסומת משכנעת אותך לקנות את המוצר?
5. האם יש תמונות שחוזרות על עצמן לאורך הפרסומות המוצגות? נסה לחשוב מדוע?

שלב שני

דיון בכיתה על העבודה שנעשתה בקבוצות.

מדוע אנו קונים?

1. סטטוס חברתי, תחרות, משפחה, חברים.
2. מניעים פסיכולוגיים: פיצוי, שמחה, תשומת לב לילד...

3. פרסומות ופיתויים.

4. הקנייה כבילוי.

מהי קנייה נבונה?

1. זיהוי הצרכים, האם הקניה הזו הכרחית?
2. האם להוצאה הזו יש כיסוי במסגרת התקציב שאנו מנהלים?
3. השוואת מחירים, השוואת מוצרים זהים מחברות שונות, השוואת איכויות.
4. החלטה על אמצעי התשלום.

יחידה רביעית

אוקלוסיית היעד: כיתות ט'-י"ב מספר המשתתפים המומלץ: 25-30

זמן: 45 דקות

נושא היחידה: אני, ההורים והכסף - על מבנה כלכלת המשפחה

הרציונאל

התלמידים שלנו עומדים לקראת היציאה מהחממה הבית ספרית. חלקם יתגייסו ישר לצבא וחלקם ילכו לשיבות ולמכינות. בין כך ובין כך, התלמידים יצטרכו לדעת לנהל את עצמם כשהיו ללא הורים בסביבה. אנו כמחנכים צריכים לתת להם כלים לקראת היציאה מהבית ולניהול כלכלי עצמאי.

מטרות

1. התלמיד ידע מהו המבנה של כלכלת המשפחה, ומהם הצרכים והמטרות.
2. התלמיד ידע כיצד צריך לנהל את כלכלת המשפחה בצורה מיטבית.

פתיחה

סרטון גלגל ההוצאות:

www.youtube.com/watch?v=NMPHmXn8kgE

המנחה יקרין את הסרטון ובעקבותיו ישאל:

מה אפשר ללמוד מהסרטון?

אנשים לא מנהלים את הכלכלה אלא מתגלגלים, ההחלטות על קיצוצים וצמצומים אינן באות ממקום של חשיבה אלא מגורל. איש לא לוקח אחריות על ההתייעלות של המשפחה אלא כל אחד זורק על השני את האחריות לוותר על הצרכים שלו. (אשראי חוץ בנקאי הוא המטרה של הפרסומת, כדאי וחשוב להסביר את המושג והסכנות שלו).

שלב ראשון

בשלב זה נעביר מידע לתלמידים שלנו.

חשוב להבין שניהול כלכלת המשפחה שווה לניהול עסק כלכלי ויש בו את אותם מרכיבים:

תכנון, השקעות, קבלת החלטות, בדיקת כדאיות, מימון, ניהול תקציב, יעדים כלכליים, ניהול סיכונים ועוד.

מהו תקציב?

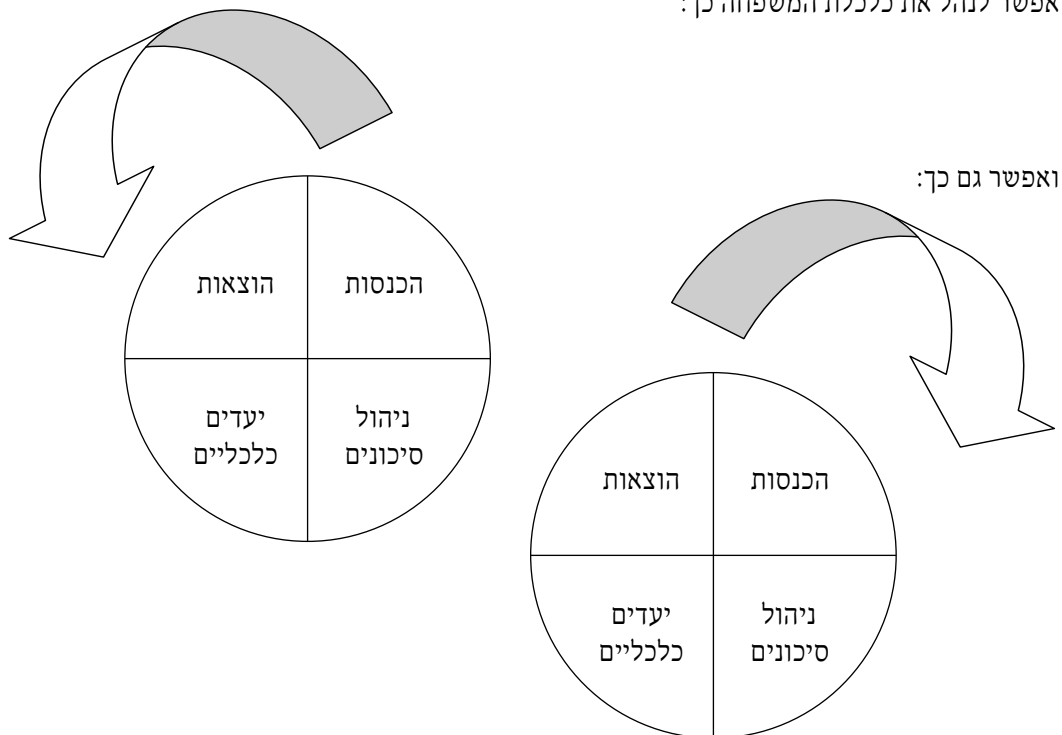
משפחה צריכה להגדיר את גובה התקציב החודשי שלה הנקבע על פי גובה ההכנסה. התקציב הוא כלי לקבלת החלטות על הקצאת משאבים וחלוקתם בין ההווה לעתיד.

מהו ניהול סיכונים?

ביטוח המשפחה מפני מקרים שונים העלולים לפגוע בהכנסתה. פנסיה, ביטוח בריאות, ביטוח חיים וביטוח אבדן כושר עבודה.

מהם יעדים כלכליים?

הוצאות גדולות לטווח בינוני וארוך שהמשפחה אמורה לעמוד בהן. בר מצווה, חתונה, השכלה גבוהה לילדים, החלפת דירה, שיפוץ הדירה, החלפת מכונית וכו'. אפשר לנהל את כלכלת המשפחה כך:

על פי השיטה הראשונה: למשפחה יש הכנסות, ובהן היא משתמשת להוצאות השוטפות. בעדיפות השנייה היא חוסכת לעתיד ליעדים כלכליים, ובעדיפות השלישית היא חוסכת לניהול סיכונים.

שיטת התנהלות זו נובעת מהסתכלות של כאן ועכשיו, של חוסר יכולת לראות את החשיבות של תשלומים שאין עליהם תמורה מיידית. (ביטוח חיים אינו נותן לי עכשיו כלום, הפנסיה עוד רחוקה, והיום אני בריא וזה יימשך לנצח...)

על פי השיטה השנייה: למשפחה יש הכנסות, מהן היא מקציבה סכום לניהול סיכונים, אחר כך ליעדים כלכליים, ובסוף מתנהלת עם הסכום שנשאר לה להוצאות השוטפות.

זוהי ההתנהלות הכלכלית הרצויה הנותנת מענה לכל הצרכים בהווה ובעתיד של המשפחה.

את סעיף ההוצאות אנחנו מחלקים לשני סוגים. הוצאות קשיחות שלא ניתן לשנותן בטווח קצר. (אלא אם נעבור דירה, נחליף ב"ס וכו') והוצאות משתנות שאנחנו קובעים את גובה ההוצאה, וכאן אנו יכולים להתייעל במטרה לשמור על מסגרת התקציב.

הוצאות קשיחות	הוצאות משתנות
מיסים / ארנונה	אוכל
ביטוח לרכב	נסיעות
משכנתא / שכר דירה	בגדים
שכר לימוד	חשמל, מים
הלוואות שונות	פנאי ובילוי
פנסיה	חוגים
ביטוח בריאות / חיים	טלפון

אחרי שהגדרנו את מסגרת התקציב ואת ההוצאות הקשיחות. ההפרש ביניהן נותן לנו את היכולת התקציבית שלנו להוצאות המשתנות. את הסכום שהתקבל נחלק ל-4 ונקבל את המסגרת התקציבית השבועית. זה יאפשר לנו לשמור עליה, בלי חריגות.

מסגרת התקציב - הוצאות קשיחות = הוצאות משתנות

הוצאות משתנות / 4 = מסגרת התקציב השבועית

שלב שני

לאחר שהתלמיד הבין את הרעיון, נערוך טבלה הקרובה יותר לעולם שבו יהיה בשנה הבאה: צבא, ישיבה, מכינה.

- אילו הוצאות קשיחות תהיינה לי אז?
- אילו הוצאות משתנות תהיינה לי אז?
- האם תהיינה הוצאות שהורי יעזרו לי בהם?
- האם תהיה לי מסגרת קבועה של הכנסות כדי שאוכל לעשות חישובים אלו?
- האם לדעתכם בשלב זה צריך / אפשר גם לחסוך?

לעיון ולהרחבה

אש'י. ולידור נ. (2004), **הדרך אל העו"ש**, הוצאת יען.

אש'י. ולידור נ. (2005), **ממינוס לפלוס**, הוצאת יען.